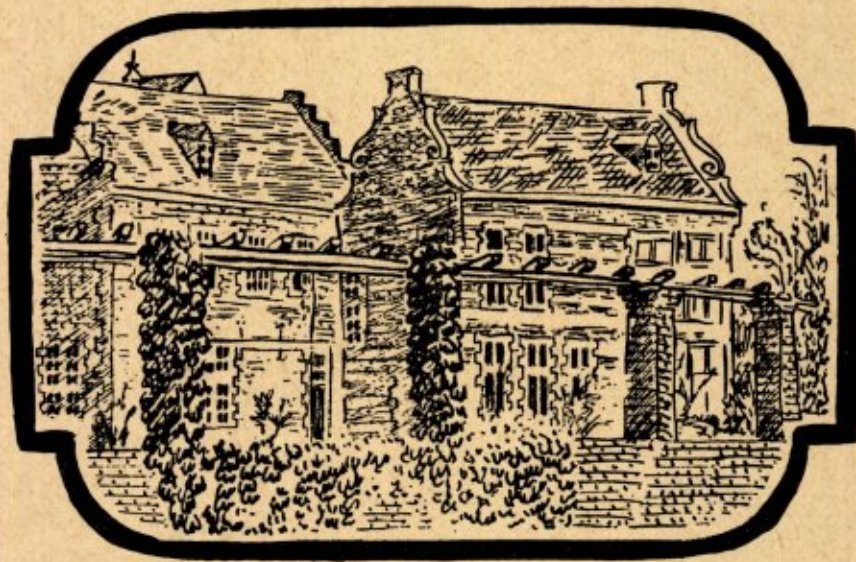

NATUUR HISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG
kring heerlen

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

ORGAAN VAN HET
NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

XI

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD.

Redactie : Rector Jos. Cremers, Huize „Niethuysen”, Wijnandsrade; R. Geurts, Echt; Dr. W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht; C. Willemse, arts te Eygelshoven.

Alle correspondentie betreffende de redactie te richten aan Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht.

Administratie : Adreswijzingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen en andere administratieve aangelegenheden te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht.

Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0.50, voor leden f 0.30. Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHIST. GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Adres voorzitter: Rector Jos. Cremers, Huize „Niethuysen”, Wijnandsrade. Tel. K 4447, 298.

Adres secretaresse: Mevr. Dr. H. C. Bels-Koning, Provinciale weg 276, Houthem. Tel. K 4406, 2062.

Adres penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87a, Maastricht.

CONTRIBUTIE.

Jaarlijkse contributie Natuurhistorisch Genootschap ad. f 3,50, te voldoen op postgiro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ATTENTIE

Zojuist verschenen :

Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Reeks II, 1949.

Inhoud :

Dr. P. Maréchal:

Sur les proies des Odynerus.

A. M. Husson:

Over het voorkomen van de hamster, *Cricetus cricetus* (L.) in Nederland. (With a summary).

Dr. P. Kruizinga:

Over de ouderdom van een rolsteenbank.

Verkrijgbaar aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Prijs voor leden f 1,50, voor niet-leden f 3,00.

Tevens verkrijgbaar aan het Museum :

Publicaties I, 1948; voor leden f 2,—, voor niet-leden f 3,50.

A. Stärke:

„Determineertabel voor de werksterskaste der Nederlandse mieren” à f 2,00.

A. de Wever:

„De Natuur in”, deel II, à f 1,50.

Schrijf-, Tel- en Rekenmachines

uit voorraad leverbaar

Gispens stalenmeubelen

Reparatie en onderhoud
van alle kantoormachines

Limburgse

Kantoormachine Centrale

MAASTRICHT

St. Jacobsstraat 5

Telef. K 4400-4134

ROERMOND

Zwartbroekstraat 11

Telef. K 4750-2901

HOTEL-RESTAURANT

Bellevue

VAALS

TELEF. K 4454-234

*

Hoogst gelegen Hotel in Nederland

MODERN COMFORT

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen. p. 61. — Nieuw lid. p. 61. — Voor de Jeugdleden. p. 61. — De Natuur in, p. 61. — Verslag van de Algemene vergadering te Sittard op 29 Mei 1950, p. 61. — F. H. van Rummelen met medewerking van F. F. E. van Rummelen. Erratica in de loessoïden van Ransdaal. p. 64.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN.

te Maastricht op Woensdag 5 Juli om 6 uur n.m. in het Museum.

Hieraan gaat vooraf een algemene vergadering, waarin de kascommissie verslag zal uitbrengen over het financieel beleid van de penningmeester in 1949.

te Heerlen op Woensdag 12 Juli om 7 uur in de R.K.H.B.S.

NIEUW LID.

W. Buck, Hoofd der School,
Pricksteenweg, Bleijerheide-Kerkrade.

VOOR DE JEUGDLEDEN.

Vergadering in het Natuurhistorisch Museum op Woensdag 12 Juli om 6 uur n.m.

DE NATUUR IN.

Maastricht. Op Zaterdagmiddag 15 Juli zal een unieke boottocht per Januhudi gemaakt worden over de Maas, kanaal Luik-Maastricht en het Albertkanaal rondom Groot Maastricht.

Deze tocht biedt vele verrassende en ongekende uitzichten op het Limburgse en Belgische landschap en stelt de passagiers bovendien in staat de geologische bouw van de ondergrond van Maastricht aan diverse profielen te toetsen; Dr. van der Waals, geoloog uit Heerlen, zal explicatie geven.

Ten behoeve van de grensformaliteiten is op-gave van naam en adres absoluut noodzakelijk; men gelieve deze ten spoedigste te doen, in ieder geval vóór 12 Juli a.s., hetzij per telefoon K 4400, 4174, hetzij door opzending van een visitekaartje aan het museum.

Kosten f 2.00 p. p.; introductie van huisgenoten boven 15 jaar toegestaan, voor zover er plaatsen beschikbaar zijn.

Vertrek om 2.45 vanaf het Stadspark; terug om 7 uur. Aan boord is gelegenheid een verversing te gebruiken.

Heerlen. Zaterdag 22 Juli a.s. excursie naar 't dal van de Rode Beek tussen Schinveld en Susterseel, onder leiding van Dr. M. Bruna. Mooie wandeling door de Zelfkant op grens van zandheuvelds met grindlagen (Tertiair) en laagveen in het dal. Bij de Etsenradermolen interessante strook hoogveen met belten en veel gagel. Verder mooie moerasflora.

Vertrek van Heerlen per L.T.M.-bus naar Schinveld om 15.25; terug te Heerlen om 20 uur. Standplaats bus op Stationsplein; retour Schinveld nemen. Hoge schoenen gewenst.

VERSLAG VAN DE ALGEMENE VERGADERING TE SITTARD OP 29 MEI 1950.

Aanwezig de dames Minis-van de Geyn, Bels-Koning, Janssen, Chambille, Willemse-Widderhoven, Dresen en de heren van Rummelen, Wassenberg, Kruytzer, Geurts, pater van Summeren, Paulussen, Coonen, van Acker, Schoenmakers, Thewissen, Willemse, Cremers, Grégoire en Willemse.

In zijn openingswoord richt de waarnemend voorzitter de heer F. H. van Rummelen in het bijzonder een welkom tot degenen uit Sittard en omgeving, die van deze gelegenheid geprofi-teerd hebben om ook eens een vergadering van het Natuurhistorisch Genootschap bij te wonen. Vervolgens brengt de heer van Rummelen een groet over van de Voorzitter, Rector Jos. Cremers, die vandaag met heel zijn hart onze vergadering en excursie in de omgeving zijner jeugd-jaren volgen zal.

Berichten van verhindering zijn binnengekomen van de burgemeester van Sittard, van Dr Bruna en de heer Offermans, beiden uit Heerlen.

„Met weemoed gedenken wij...”, aldus de Voorzitter, „de leden die ons sinds de vorige jaarvergadering door de dood zijn overleden. Hun verscheiden heeft ons des te meer aangegrepen, omdat er zovele oude getrouwen onder waren, die vanaf de oprichting wel en wee van het Genootschap hebben meegemaakt. Van hen dienen in het bijzonder genoemd te worden de bestuursleden Grossier en Beckers; voorts de heer Houx, lid van de Commissie van Toezicht op het Natuurhistorisch Museum en de bijenspecialist de heer Rongen; zij gaven, ondanks het feit dat ieder van hen de 80-jarige leeftijd had overschreden, tot het laatst toe blijk van een grote activiteit en belangstelling. Ook met Majoor Rijk, die de ouderdom van 78 jaar bereikte, is een bekende figuur in ons Genootschap heengegaan. Met leedwezen gedenken wij verder het overlijden van Ir Frings en Mr Haex uit Heerlen en Mej. Dra Beljaars, alhier. Ook zij zullen in piëteitvolle herinnering bij het Genootschap blijven voortleven.”

Voor wat de bijzonderheden uit het verenigingsleven betreft, wil de Voorzitter thans het woord geven aan de secretaresse, Mevr. Dr H. Bels-Koning voor het jaarverslag over 1949. Het verslag luidt als volgt:

In 1949 bleef het Genootschap zijn gewone bloei en activiteit vertonen.

Het ledental veranderde weinig, n.l. van 608 op 613; er was echter een verloop van ruim 80 personen. Het gemiddelde aantal bezoekers op de maandvergaderingen te Maastricht blijft stijgen, n.l. van 38 in 1948 tot 42 in 1949; te Heerlen kwam men van gemiddeld 13 op gemiddeld 14.

In het bestuur hadden de volgende mutaties plaats: wegens vertrek naar Haarlem moesten wij in September '49 onze zeer actieve secretaris missen. Een woord van dank aan Drs R. Kofman voor alles wat hij voor het Genootschap gedaan heeft, zij hier van harte uitgesproken, alsmede de wens, dat het hem in zijn nieuwe omgeving goed mag gaan. (Applaus).

Op de algemene ledenvergadering van 5 October 1949 werd in deze bestuursvacature benoemd Mevrouw Dr H. C. Bels-Koning. Zij volgde Drs Kofman als secretaresse op.

Door de dood ontvielen ons de bestuursleden Beckers en Grossier; in de ontstane vacatures zal heden op de jaarvergadering voorzien worden.

Bij de vertegenwoordiging van ons Genootschap in de Commissie van Toezicht op het Natuurhistorisch Museum te Maastricht ontstonden 3 vacatures.

In de vacature Houx werd benoemd Dr G. W. A. Panhuysen; in de vacature Kofman Mej. Dra W. M. van der Mijll Dekker. Voor de vacature Beckers zal binnenkort een aanbeveling aan het College van Burgemeester en Wethouders te Maastricht gezonden worden.

Op verzoek van verschillende leden werd het aantal excursies in 1949 uitgebreid. De belangstelling hiervoor wisselde echter zeer sterk, zodat er soms 60 en soms ook slechts één deelnemer van de partij was. Het is nodig de kwestie van de excursies nader onder de ogen te zien en tevens te komen tot vorming van een kader van excursieleiders.

Evenals vorige jaren bestond er contact met de Belgische zusterverenigingen. Op een excursie van de Wetenschappelijke Vereniging van Limburg te Hasselt naar Kasteel Bockrijk was ons Genootschap vertegenwoordigd.

Over het zorgenkind van het Genootschap, de Sint Pietersberg, is het volgende te melden. In de Belgisch-Nederlandse Wetenschappelijke Commissie ter bescherming van de Sint Pietersberg is ons Genootschap vertegenwoordigd door twee leden. Er ontstond een vacature door het vertrek van Drs R. Kofman. Hiervoor werd benoemd Drs P. J. Bels.

De advies-commissie, ingesteld door Gedeputeerde Staten, waarin twee vertegenwoordigers van ons Genootschap zitting hebben, heeft iets bereikt: de doorbraak van de groeve, die de Enci wilde maken in het Jekerdal tegenover kasteel Canne vervalt. Eveneens komt er geen doorbraak in het z.g. Encibos; wel wordt dit bos in de toekomst misschien iets kleiner.

Het Jekerdal blijft dus voorlopig gespaard! Van de Enci is niet de garantie verkregen, dat terreinen, die thans buiten de concessie vallen, ook in de toekomst veilig zijn. Evenmin heeft men van de Enci enige compensatie kunnen krijgen voor het vele wat gaat verdwijnen.

Verder is men begonnen met het wetenschappelijk inventariseren van die gedeelten van de Sint Pietersberg, die spoedig zullen verdwijnen.

Over het veilig stellen van andere terreinen in Limburg kan het volgende gezegd worden. De Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging richtte zich met een request tot de president van de raad van ministers, waarin aangedrongen wordt op maatregelen ter bescherming van waardevolle natuurterreinen in Zuid-Limburg.

Op haar zomer-excursie ontdekte de K. N. B. V., dat de orchideeën-helling aan de Gasthuisdel te Bemelen als koeienweide gebruikt wordt. Op verzoek van de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, gericht aan ons Genootschap, heeft de heer Grégoire de verhoudingen ter plaatse onderzocht. Het eindresultaat is nog niet bekend. Wel kan hier gememoreerd worden, dat het Limburgs Landschap de orchideeënhelling in het Gerendal heeft kunnen aankopen.

De Natuurwacht in Limburg is thans uitgegroeid tot een officiële „Stichting Natuurbeschermingswacht Zuidoost Limburg”. In de Stichtingsraad hebben steeds leden van het Natuurhistorisch Genootschap zitting. Van 15—23 October 1949 hield de Natuurwacht een buitengewoon geslaagde tentoonstelling „Natuur en Landschap” te Heerlen.

Bijzonderheden over de werkzaamheden van de Stichting zijn te vinden in haar onlangs opgericht orgaan „Marjolein”.

Groepen van natuurvrienden in Venlo en Weert, die tot 1949 afzonderlijk verenigd waren, traden in dit jaar toe als leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Voor de jeugdgroep van ons Genootschap in Maastricht bestaat nog steeds een levendige belangstelling.

Drs P. J. van Nieuwenhoven, leider van de groep, nam als vertegenwoordiger van ons Genootschap zitting in de Raad van Toezicht van de nieuwe stichting „Het Natuurfonds”, Nationaal Fonds ter bestrijding van Natuurontluistering.

De Nederlandse Natuurhistorische Vereniging hield haar Pinkster-congres 1949 te Maastricht van 4—7 Juni.

Het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg trad als gastvrouw op. Drs Kofman belastte zich met de organisatie. Er had een officiële ontvangst plaats in het museum.

Tot slot een voorstel: zou het ter bevordering van het onderlinge contact niet wenselijk zijn,

dat ook de onderafdelingen op de jaarvergadering een kort verslag hunner werkzaamheden uitbrachten?

Vervolgens licht de penningmeester zijn beheer over de financiën toe, waarbij duidelijk naar voren komt, welke voorname plaats de subsidies van Stad en Provincie onder de inkomsten innemen.

Het verslag van de kascommissie 1949 kan door overlijden van een der aangewezen leden niet uitgebracht worden. Inplaats van majoor Rijk wordt in de kascommissie 1949 benoemd Mej. Chambille; voor de kascommissie 1950 kiest de vergadering mej. Chambille en de heer Grégoire.

Dan brengt mevr. Minis als volgt verslag uit over de redactie van Maandbladen Publicaties.

„Na een onderbreking van 4 jaren kon ons orgaan wederom maandelijks gaan verschijnen; over de inhoud hoeft niet nodeloos te worden uitgeweid, alleen mag gewezen worden op de geregelde publicaties van het wetenschappelijk onderzoek van de Sint Pietersberg, waarvan ons blad zodoende de primeur heeft.

Ook de uitgave van Publicaties II kon doorgaan, terwijl de voorbereiding van Publicaties III ter hand is genomen, zodat dit nevenorgaan van ons Maandblad een trouwe verschijning in ons verenigingsleven belooft te worden; de verkoop is bevredigend.

Tot slot de verheugende mededeling, dat met ruim 50 instituten nieuw ruilverkeer werd aangeknoopt.”

Na een dankwoord aan de secretaresse, penningmeester en redactrice, wordt de vergadering vervolgd met de bestuursverkiezing. Mevr. Dr H. C. Bels-Koning en Dr. E. M. Kruytzer die aan de beurt van aftreden zijn, worden herkozen. De door het Bestuur aanbevolen kandidaten in de vacatures Beckers en Grossier, n.l. de heren Willemse en van Boven worden met absolute meerderheid gekozen.

Het nieuwe bestuurslid dokter Willemse, die ter vergadering aanwezig is, zegt dat hij zijn benoeming zal aanvaarden en gaarne zijn beste krachten wil geven aan de verdere bloei van het Genootschap.

Op de rondvraag van de jaarvergadering is het onderhand een ingeburgerde gewoonte geworden dat er stemmen opgaan om het Maandblad te populariseren; ditmaal was het de

heer Coonen, die met het verzoek kwam tot plaatsing van een vragenhoekje, terwijl de heer Cremers seizoensartikelen wenste te zien opgenomen. Van de zijde van de Redactie wordt hierop medegedeeld, dat het reeds van ouds een gewoonte is, dat op de maandvergadering vragen te berde kunnen worden gebracht of schriftelijk ingediend. Leent het antwoord zich niet direct tot bespreking, dan kan dit desgewenst later in een artikel worden uitgewerkt.

Ook wordt door de staf van het museum geregeld persoonlijk antwoord gestuurd op binnengekomen vragen; meestal bieden ze geen nieuwe gezichtspunten, zodat ze dan niet verder op een vergadering ter sprake komen. Bij gelegenheid zal echter nog eens nadrukkelijk op deze mogelijkheid tot contact gewezen worden.

Wat verder de plaatsing van populaire seizoensbijdragen betreft, meent de Redactie, dat zij niet mag treden op het terrein van tijdschriften in dit genre. De uitgave van het Maandblad staat en valt met de Overheidssubsidie die verleend wordt ter bestudering van de gewestelijke flora, fauna en gea, waaraan dus de voornaamste plaats dient te worden ingeruimd; hierbij wordt ernaar gestreefd een en ander in bevattelijke vorm op te dienen, zodat het voor de algemeen ontwikkelde leek te genieten valt.

Tot slot laat Mevrouw Bels een mooi exemplaar van een lakzwam zien, gevonden in April 1.1. te Houthem. Tevens heeft zij een kastanjeblad meegebracht, dat door vorstbeschadiging kantvormig is ingesneden.

Om 1 uur sluit de Voorzitter de vergadering,

ZANDONTGINNING OP DE KOLLENBERG

Foto Pater van Summeren, o.f.m.

BINNENPLAATS VAN DE HOEVE HAAGSITTARD.
Foto Pater van Summeren, o.f.m.

waarna de deelnemers zich aan een goedverzorgde dis verenigen. Om half drie hebben zich inmiddels nog een 20-tal excursisten voor het hotel verzameld en begint de wandeling naar de Zelfkant. Een aardig moment werd op de camera vastgelegd, toen het gezelschap het landgoed Haagsittard bezocht, waar Rector Cremers zijn jeugdijaren doorbracht. Na afloop van de afwisselende wandeling nodigde Pater van Summeren de deelnemers nog uit voor een bezichtiging van het museum en het klooster te Watersleyde.

ERRATICA IN DE LOESSOÏDEN VAN RANSDAAL

Een bijdrage tot het Zuid-Limburgse loess- of loessoïden-probleem.

door

F. H. VAN RUMMELEN

met medewerking van

F. F. E. VAN RUMMELEN

voor het sediment-petrografische gedeelte

(vervolg).

De door van Doormaal onderstelde noordelijke richtingen van de „Lösswinden” zijn ook niets zeggend. Men kan deze laten waaien, zoals die het best in de kraam te pas komt. „Vent debout”!, zelfs tegen de wind in. Op deze wijze redenerend kan men alles overbruggen, maar dan is men zich niet bewust in strijd te komen met de wetten der phy-

sica. Zo glijdt men kalm over de moeilijkheid heen, dat de grootste hoeveelheden zware mineralen het verst weg gewaaid moeten zijn. En dat deze omstandigheid inderdaad aanwezig is, blijkt o.a. uit het verschil in percentages opmaak tussen loess van Düsseldorf en Limburgse loessoïden, kleefaarden en verweringslemen (zie fig. 3*) en de mineralogische tabellen van van Doormaal en van Rummelen Jr. Het is jammer, dat v. Doormaal geen kennis genomen heeft van de publicatie van F. Hallet (lit. 8), waarin de bodemgesteldheid voor de aanleg van het Albert-kanaal in profielen is weergegeven. Een blik op profiel X dezer studie zou voldoende geweest zijn om de aanwezige situatie in dit gebied te begrijpen. En als hij dan ook nog de ingraving tijdens de aanleg van het kanaal had kunnen bezoeken, zou dit zeker verhelderend voor zijn gedachtengang geweest zijn.

Tegen mijn 2e argument voor de loessoïden-theorie, het voorkomen van rolstenen in de loessoïden, voeren de aeolici aan, dat reeds eenmaal door windvorming afgezette loess is gaan kruipen, en tijdens deze secundaire verplaatsing (creep) rolstenen heeft opgenomen. Hoe men zich het verloop van een dergelijk proces voorstelt weet ik niet. Alleen meen ik er van te moeten zeggen, dat door „creep” verplaatste loess geen kenmerken meer kan vertonen van een aeolische afzetting. Van Doormaal (lit. 5) gebruikt als verlegenheids-argument voor het materiaal bij het station Hoensbroek, dat de Heerlense heide dicht genoeg bij deze vindplaats ligt, om het waargenomen ingesloten zand en de aanwezigheid van rolstenen te verklaren. De Heerlense heide ligt echter nog op 4 km afstand van de ingraving. „Creep” over een afstand van 4 km in een tamelijk vlak gebied, dat ook nog door een beek doorsneden wordt, is toch wel zeer onwaarschijnlijk. Eerlijkheidshalve moet ik hierbij vermelden, dat v. Doormaal het profiel te Hoensbroek niet als normaal opvat, maar ik moet er ook aan toevoegen, dat zijn verklaring m.i. ook niet normaal is. Ik laat het aan de aeolici over om dit proces, in hun gedachtengang, verder uit te werken. Alleen wil ik er nogmaals bij opmerken, dat materiaal, hetwelk aan een dergelijke verplaatsing en vermenging onderworpen is geweest, m.i. geen aanspraak meer

op de naam „loess”, in de glaciaal-aeolische betekenis, kan maken. En dit klemt te meer, waar men dit mengingsverschijnsel vrijwel in elke grote ontsluiting, al of niet met aanwezigheid van rolstenen, in Zuid-Limburg kan waarnemen.

Het 3e door mij genoemde argument spreekt wel voor zich zelf. Als men een oorspronkelijke kalk-cellen-kolonie van Bryozoën vindt omgevormd tot een loessachtige substantie, dan is toch wel elke twijfel uitgesloten, ook al kan men voor de wijze, waarop een dergelijke metamorphose zich voltrokken heeft, geen verklaring, of nog geen verklaring geven. Dat de verwerking kalk-loessoïd via een verkiezelings-stadium kan verlopen, wordt aangetoond door het vinden van een verkiezeld exemplaar in de loessoïden van Ransdaal (zie fig. 4). De argumentatie van Druif, dat ik hem in het profiel van Bemelen geen verloesste Bryozoën zou hebben aangetoond, wil ik hier niet opnieuw bestrijden, daar dit de schijn van een hatelijkheid zou verkrijgen.

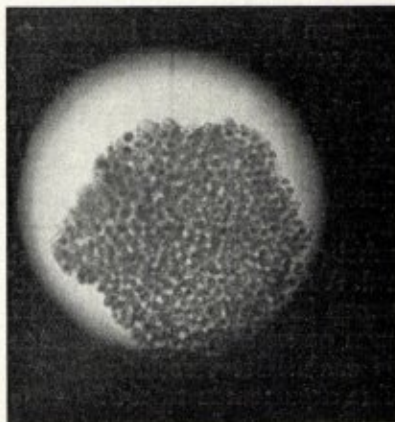

Fig. 4. Verkiezelde bryozoën-kolonie in de loessoïden van Ransdaal, even boven het Maestrichts Krijt. Vergroting $\times 62$.
Foto M. van Voskuylen.

Silicified Bryozoa-colony in the loessoides of Ransdaal, just above the Maestrichtian. Enlargement $\times 62$.

En hij heeft mij in deze te goed geholpen, om hem onaangenaam te zijn, door zijn bevinding, dat in de Bemelense klassieke wand een van de meest tot zuivere Löss naderende voorkomens gevonden wordt, welke Zuid-Limburg bezit (lit.

*) Zie Natuurhist. Maandblad Jrg. 39, 1950, blz. 60.

6, blz. 179). Van Doormaal (lit. 5, blz. 44) houdt mij voor, dat het verweerd krijt is, en hij permitteert mij zelfs om het loessoïd te noemen. Na dergelijke wetenschappelijke bevindingen rijst bij mij de vraag, of ik het nu wel zo geheel mis heb, als ik bij Bemelen de sleutel van het loess-loessoïden-probleem meen te hebben gevonden.

Tegenover mijn 4e argument, de gelaagdheid van het materiaal in Zuid-Limburg, voert men aan, dat het hier een schijn-gelaagdheid betreft. Verder zou een dergelijke gelaagdheid slechts een plaatselijke betekenis hebben. Zelf heb ik vrijwel alle grote ingravingen der laatste 40 jaren in Zuid-Limburg en aangrenzend gebied gezien, en hierin overal partijen gevonden die gelaagde structuren vertoonden. Ook bij mij is in de aanvang wel eens twijfel gerezen of men werkelijk met gelaagdheid te doen had. Nadat ik van enkele plaatsen bodemfilms en foto's heb kunnen vervaardigen, is ook het laatste restje van twijfel opgeheven. En als ik mijn vroegere waarnemingen vergelijk met de door de bodemfilms verkregen kennis, dan kan ik niet anders zeggen, dat ook in alle vroeger geziene grotere ontsluitingen gelaagdheid in een of andere vorm voorkomt. Met deze waarneming sta ik niet alleen. Ook van Doormaal (lit. 5) spreekt in zijn profiel-beschrijvingen herhaaldelijk van gelaagde structuren, micro-gelaagdheid, lensvormige gelaagdheid, zandsnoeren, brodeling, e.d. In een enkel geval wordt zelfs kryoturbatie gesuggereerd. Waar hij dergelijke verschijnselen waargenomen heeft brengt hij deze in het algemeen samen onder afwijkende profielen (zie lit. 5, blz. 34 e.v.). Met verschillende verwrongen en gezochte argumenten tracht hij zelfs mij met mijn eigen zienswijze der genese in tegenspraak te brengen. Zie b.v. de voorlaatste alinea op blz. 44, waar hij tracht voor te stellen, dat in de loessoïden van Heerlen geen verweringsmateriaal van Krijt aanwezig zou zijn. Dat hier dan volgens zijn opvattingen „Loessmateriaal” — hier is dan bedoeld glaciaal-aeolische loess — aanwezig moet zijn, baseert hij op de door hem geconstateerde korrelgrootte. Hierbij ziet hij dan o.m. volkomen over het hoofd, dat het korrelbeeld van zijn monster 108 (loess) zich volkomen dekt met zijn monster 237 (kleefarde, dus verweringsmateriaal van het Krijt). Tot dergelijke verwrongen verklaringen, als hierboven vermeld, komt men als men de tekening der profielen

door het afsteken met de schop of een ander werktuig verstoord. Alleen op bodemfilms komen de ongestoorde beelden der structuren te voorschijn (lit. 15).

Over de meningsverschillen van mijn 5e argument, het korrelbeeld, zal eerst een vruchtdragende discussie mogelijk zijn, als men de analyses op dezelfde wijze uitvoert en de graphieken normaliseert. Hierop heb ik reeds uitvoerig gewezen in een publicatie in het Gedenboek van Dr Ir. P. T e s c h (lit. 16). In deze publicatie werden uitsluitend analyses benut, die volgens dezelfde methode werden verkregen. In het daarin opgenomen diagram komt duidelijk tot uiting, dat er grote verschillen bestaan tussen de gesteenten, die in Duitsland „Loess” genoemd worden, en die welke ik voor loessoïden houd. In dit verband is het echter wel interessant te wijzen op korrel-analysen van van Doormaal. Onder No 108 (z. loess van Bemelen), No 222 (loessleem van Fromberg), No 224 (loessleem van Ransdaal), No 226 (loessleem van Kolmond) geeft hij korrel-analysen van gesteenten, die allen in zijn loess-rubriek vallen. Onder No 237 (kleefarde van Simpelveld) publiceert hij eveneens de korrel-analyse. Stelt men deze uitkomsten graphisch voor in het driehoeksdiagram, dan liggen alle punten in hetzelfde veld. Hieruit kan en mag men concluderen, dat men loess — resp. loessleem — en kleefarde niet steeds aan het korrelbeeld herkennen kan. Dit geldt nog te meer als ook de mineralogische samenstelling — volgens de onderzoeken van v. Doormaal — vrijwel gelijk is, zoals b.v. het geval is bij No 222 (loessleem van Fromberg) en No 237 (kleefarde van Simpelveld). Nog beter komt dit in het diagram tot uitdrukking tussen de mineralogische samenstelling van de zuivere loess van Bemelen, No 108 van van Doormaal en de loessoïden van Ransdaal, ons No 2. Beide punten vallen in het diagram samen (zie voor deze posities fig. 5).

Het zal wellicht verwondering wekken, dat ik in het voorafgaande alleen heb gesproken over de controversen van het loess-loessoïden-vraagstuk, en nog met geen woord gerept heb over het onderwerp van deze publicatie: „De erratica in de loessoïden van Ransdaal”. Dit was m.i. nodig om er nadrukkelijk op te wijzen, dat het probleem nog lang niet is opgelost, zoals men in Nederland blijkbaar van mening is. Het gaat zelfs reeds zo ver, dat men, op weten-

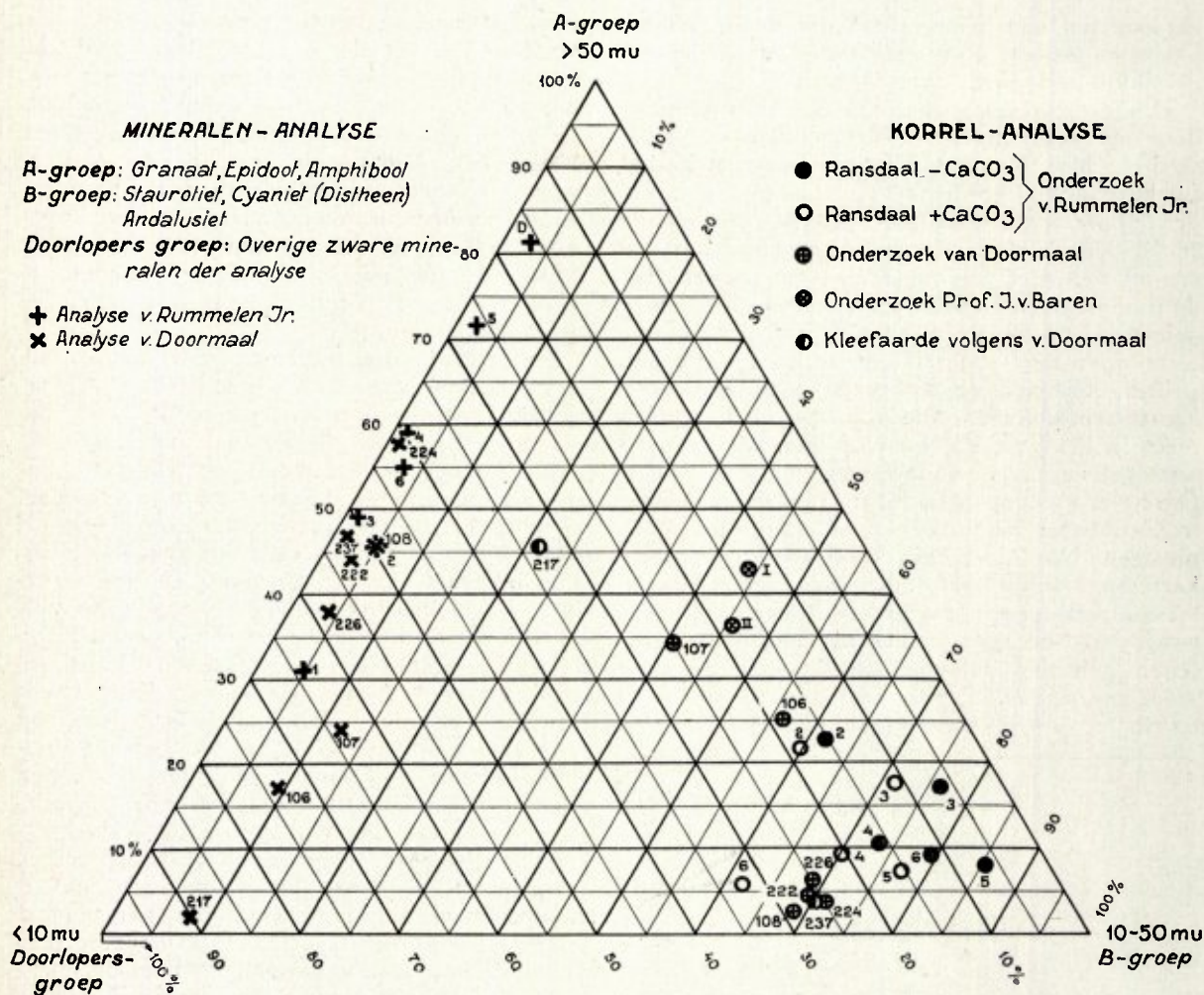

Fig. 5. Diagram der korrelgrootten en mineralogische associaties van hier besproken loess, loessoiden en kleef-aarden, onderzocht door J. van Baren (lit. 1), van Doormaal (lit. 5) en van Rummelen Jr.

Diagrammatical interpretation of grainsizes (right part) and mineralogical association (left part) of loess, loessoides and „kleefaarde” after investigations from J. van Baren (lit. 1), van Doormaal (lit. 5) and van Rummelen Jr.

schappelijk onverantwoorde wijze artikelen lan- ceert in de dagblad-pers, die het doen voorko- men alsof het probleem reeds tot een algehele oplossing was gebracht. Een dergelijk artikel, geschreven door een nederlands professor in de geologie, onder de titel „Nieuwere onderzoekin- gen over Löss”, in het wekelijks bijvoegsel van de Nieuwe Rotterdamse Courant van 17 Dec. 1949, werd mij welwillend door een onzer leden toegezonden. Nieuwere inzichten als die, welke

in het voorafgaande werden besproken, komen in dit geschrift niet voor. Of het zou moeten zijn de grote klodder zwart, op het bijgevoegde kaartje, waarmede het loess-voorkomen, behal- ve in het Maasdal, in Zuid-Limburg is aange- duid. Dit is een voorstelling van de verbreiding, die er van getuigt, dat de plaatselijke kennis van de samensteller nagenoeg nihil is. Over nieuwere inzichten gesproken! Mijn vroegere atlas van Bakker en Deelstra, van vóór 55 jaren,

liet ons ten minste nog zien, dat in dit gebied „loess en oudere gronden” aan of nabij de oppervlakte aanwezig waren.

Na deze zijsprong kom ik tot de verhoudingen, door ons waargenomen in het gebied van Ransdaal. In het „Rapport Waterwinning in Zuid-Limburg” publiceerde ik een geologische kaart der oppervlakte van dit gebied, op schaal 1 : 125000. Met deze kaart kan van Doormaal zich niet verenigen, daar hij meent, dat de fundamentele gedachtegang, waarop de kaart gebaseerd is, foutief is. Om dit tot uitdrukking te brengen heeft hij zelf voor een deel van het gebied, Ubachsberg en omgeving, een eigen kaart geproduceerd, die o.a. tot in Ransdaal reikt. In het gedeelte, waar op mijn kaart „Verweringsleem” is aangegeven, meent van Doormaal, op grond van zijn sediment-petrographische onderzoekingen (zijn monsterplaatsen No 223—224) loessleem te moeten karteren. Dit wil, met andere woorden, zeggen: loess-afzettingen in glaciaal-aeolische betekenis, aangevoerd uit ver verwijderde, noordelijker gelegen, gebieden. Hier hebben wij dus een punt waar wij ons beider, zo geheel verschillende, opvattingen aan elkaar kunnen toetsen.

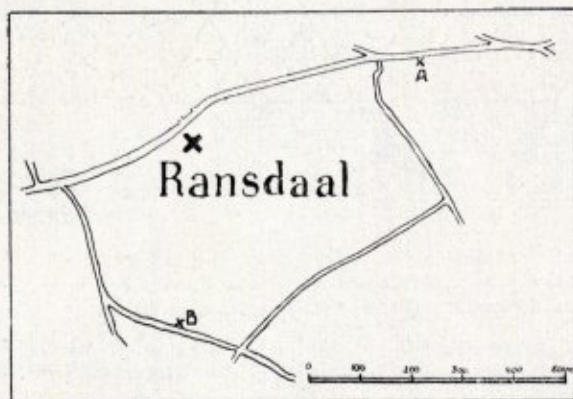

Fig. 6. Kaartje van Ransdaal. De sediment-petrographisch onderzochte monsters werden genomen bij punt A.

Sketch of Ransdaal. All samples have been taken at point A.

Ransdaal (fig. 6) is, zoals bekend ondersteld mag worden, een straatdorp, gelegen in een zijdal van de Geul, dat bij Schoonbron in deze rivier uitmondt. Het dorp is omgeven door grote hoog gelegen gebieden. Bij hevige neerslag,

of bij het smelten van grotere sneeuw-massa's, wordt dit, in het dal gelegen, dorp geteisterd door grote hoeveelheden afvloeiend water, waardoor de straat in een beekbedding verandert. Om dit euvel tot zo gering mogelijke afmetingen te beperken, besloot men om de straat, daar waar dit mogelijk was, te verbreden. Dit moest geschieden door het vergraven van de belendende taluds, die voor het grootste deel bestaan uit „loessleem” volgens van Doormaal, of „verweringsleem” volgens mijn opvattingen (dus loessoïden in wording).

Na de afgraving werd de wand bemonsterd, en door mijn zoon F. van Rummelen Jr. sediment-petrographisch onderzocht. Uit zijn onderzoek bleek, dat de analyse van zware mineralen geheel overeenkomt met de bevindingen van van Doormaal op zijn monsterplaats 224 (zie het cijferbeeld in tabel 1 en 2, monsters 2, 3 en 5 van van Rummelen Jr., monster 224 — ruim 1 km ten Z.O. van Ransdaal — volgens van Doormaal). En volgens de kartering van van Doormaal zou dus ook in de afgraving van Ransdaal loessleem aanwezig moeten zijn. Als er geen andere omstandigheden in het profiel zichtbaar waren, ben ik er van overtuigd, dat van Doormaal positief beweerd zou hebben hier loess te hebben gevonden. En omdat het materiaal voor 't grootste gedeelte kalkhoudend is, zou hij het vrij zeker „Eerdmergel” genoemd hebben. Mijn opvatting, dat wij hier te doen hebben met wat ik, bij gebrek aan een betere benaming „verweringsleem” genoemd heb, zou zeker niet geaccepteerd worden. Dergelijke vaststellingen kunnen, evenals in Bemelen, alleen gedaan worden door personen, die hiertoe competent zijn, en die van mening zijn loess zelfs direct onder het microscoop te kunnen herkennen. Een Limburgs spreekwoord zegt, dat de domste boeren de dikste aardappelen hebben. En het schijnt nog waar te zijn ook, als ik het op mijn eigen bevindingen toepas. Want ik — incompetent beoordeelaar — had hier het geluk om in het bodemprofiel, hetwelk ik met de benaming „verweringsleem” betiteld had, de dikste stenen te vinden die in de gehele omtrek voorkomen. Of van Doormaal nu nog zou volhouden, dat hier loessleem, resp. eerdmergel, aanwezig is, durf ik niet te zeggen.

De afgegraven wand in Ransdaal is 3 à 4 m hoog. De verweringsleem rust hier direct op

Fig. 7. Overzicht van een deel van het wegtalud te Ransdaal, met ingesloten grote kwartsietblokken.
Foto M. van Voskuylen.

General view of a part of the roadside at Ransdaal with enclosed big quartzite blocks.

Maastrichts Krijt, zeer waarschijnlijk Md (fig. 7 en 8). De grote zwerfblokken vertonen grillige hoekige, enigszins zwak afgeronde vormen. Zij liggen onregelmatig op verschillende hoogten in het profiel verspreid (fig. 7, 9 en 10). De grootste afmeting van een der blokken is ongeveer 1.50 m (blok rechts op fig. 7). Daar de blokken door de uitvoerders der wegverbreding, gelukkig!, op hun plaats zijn gelaten, kunnen geen verdere afmetingen gegeven worden. De blokken bestaan uit een kwartsiet gesteente, dat veel overeenkomst vertoont met de grote zwerfblokken van het eluviaal gebied bij Epen en Vaals. Dergelijke gesteenteblokken vindt men te Ransdaal vrijwel bij iedere boerderij-poort als schampstenen. Blijkbaar zijn deze schampsteen afkomstig

van vroegere ingravingen in dit gedeelte van de straat. Hun hoekige, slechts weinig afgeronde vormen wijzen er op, dat zij niet over zeer grote afstanden getransporteerd kunnen zijn. Uit hun kantige vormen kan men ook afleiden, dat zij niet rollend, doch glijdend verplaatst zijn. Uit welke formatie deze stenen afkomstig zijn, is niet bekend. Sommige onderzoekers, o.a. B a e c k e r o o t, noemen ze „Cailloux- of Pierre-de-Stonne, waarbij gedacht wordt aan een herkomst uit een vroeger hier aanwezig geweest zijnde bedekking van Mioceen. Zij zouden dan vergelijkbaar moeten zijn met de zgn. Nievelsteiner zandsteen. Zelf houd ik het voor waarschijnlijker, dat het afbraakproducten zijn van vroeger in het aangrenzende zuidelijke gebied aanwezig geweest

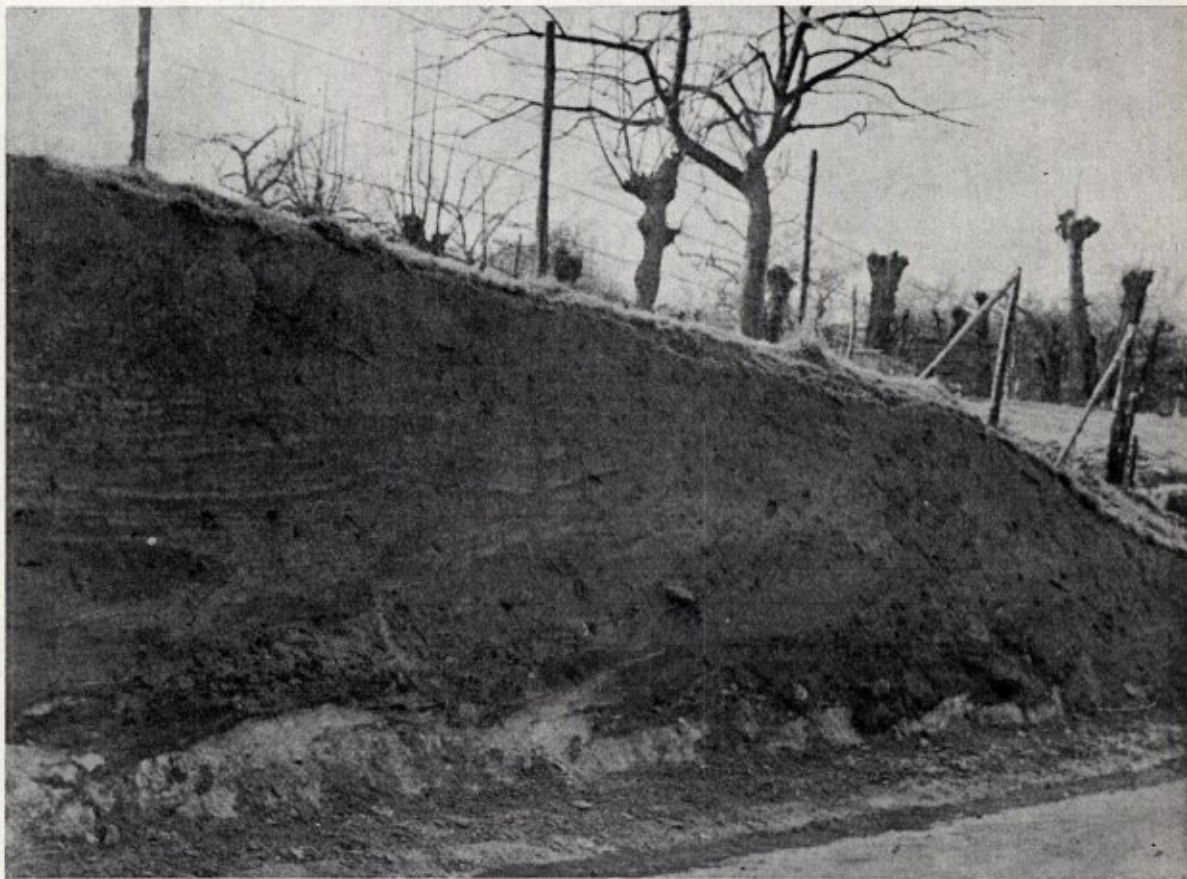

Fig. 8. Detailfoto van het linker gedeelte van fig. 7 (rechts van de persoon). De lichte partijen onder op het beeld zijn Maastrichts Krijt. De lichte bandjes in het midden bestaan uit fijn zand.

Foto M. van Voskuylen.

Detail of the left part of fig. 7 (right of the person). The light coloured parts at the base are Maastrichtian. The light bands in the middle consist of fine sand.

zijnde verharde partijen van het Akense zand (Senoon). Dergelijke verharde partijen komen thans nog voor in profielen van deze senone formatie o.a. bij Gemmenich (België).

De verweringslemen (loessoïden in wording) vertonen alle verschijnselen van een vloeïngs-sedimentatie. Deze vloeï-structuren komen vooral tot uiting in de geïntercaleerde laagjes en lensjes fijn zand (fig. 8 en 10). De zandlaagjes of -lensjes zijn kennelijk ontleend aan vroeger in het afvloeïngs-terrein aanwezige tertiaire en (of) kwartaire afzettingen, waarvan thans nog resten in het onderstelde leverantie-gebied aanwezig zijn. Hierbij moet dan speciaal gedacht

worden aan Onder-oligoceen, Pliocene en de oudere terrassen, waarin volgens onderzoeken van Tavernier, van Rummelen Jr. en Zonneveld epidoot-percentages van resp. 38, 30 en 80 % kunnen voorkomen. In dit verband doet de voorstelling van Doeglas (lit. 4), dat in het Krijt en Oligoceen van Nederland geen epidoot, en in het Pliocene en Pleistoceen terras slechts 2 %, resp. 3 % epidoot zou voorkomen, wel ietwat eigenaardig aan. Want als deze voorstelling juist ware, dan zouden loessoïden — in de betekenis die ik hieraan hecht — geen epidoot uit de oudere formaties hebben kunnen opnemen. Uit de onderzoeken

Fig. 9. Detailfoto van het middelste gedeelte van fig. 7 met grote hoekige kwartzieten en bandjes fijn zand.
Foto M. van Voskuylen.

Detail of the middle part of fig. 7, with big angular quartzites and bands of fine sand.

van Tavernier, Zonneveld en van Rummelen Jr. blijkt echter, dat in deze oudere formaties voldoende epidoot aanwezig is om het doorsnede-cijfer van van Doormaal, en zelfs zijn hoogste cijfer van 51 %, aan deze bronnen te kunnen ontleenen.

En wat hier gezegd wordt over de percentages epidoot, geldt eveneens voor granaat en amphibool. In het zuidelijk kiezeloëliet-materiaal, waarvan men o.a. nog een rest vindt bij Ubachsberg, komt tot 26 % granaat en tot 65 % amphibool voor. Het door Doeglas in zijn tabel 1 gegeven cijferbeeld der mineralogische samenstelling van oudere formaties in Zuid-Limburg — dat voor de door hem onderzochte monsters wel juist zal zijn — is voor het loess- of loess-

oïden-vraagstuk misleidend. Monsters van profielen, zoals van Rummelen Jr kon onderzoeken, heeft hij blijkbaar niet onder het microscoop gehad. Zijn conclusies over het Zuid-Limburgse materiaal, dat hij als een glaciaal-aeolisch product beschouwt, is, evenals de conclusie van van Doormaal, op zijn minst voorbarig. In hoeverre er dan nog een vergelijking mogelijk is met de „Mississippi River Valley loess” moet ik aan de auteur zelf overlaten.

Tijdens de afvloeïng, door solifluctie of ruissellement, van de verweringsproducten van het senone Krijt, zijn deze producten vermengd met de hogere percentages mineralen van jongere afzettingen. Deze omstandigheid verklaart o.m. het hogere percentage epidoot in de verwerings-

Fig. 10. Westelijk gedeelte van het wegtalud te Ransdaal, met grote, iets meer afgeronde, kwartsieten en duidelijke laagstructuren van fijn zand. Foto M. van Voskuylen.

West part of the roadside at Ransdaal, with big, somewhat rounder quartzites and clear layerstructures of fine sand.

leem en de loessoïden, vergeleken met dat van de verwerings-residuen van het Krijt. Voor het cijferbeeld verwijs ik naar de onderzoeken van van Rummelen Jr. (tabel 1) en de grafische voorstelling van fig. 5.

In dit verband moet ik hier nadrukkelijk op een omstandigheid wijzen. Door van Rummelen Jr. werd de laag, direct boven het Krijt, in de wand van de weg te Ransdaal, mineralogisch onderzocht. En hierbij deed zich het merkwaaardige verschijnsel voor, dat de mineralogische analyse der a-groep van dit Ransdaler materiaal in hoeveelheid volkomen overeenkomt met de mineralogische analyse van de zgn. zuivere loess van Bemelen, die door van Doormaal

is gepubliceerd, alleen met een omschuiving van de percentages granaat-epidoot, (zie analyse No 2 van van Rummelen Jr. en analyse 108 bij van Doormaal en fig. 5). Ook de mineralogische analyse van kleefarde bij Simpelveld (No 237 van van Doormaal) dekt zich vrij goed met No 2 Ransdaal (v. Rummelen Jr.) en No 108 Bemelen (van van Doormaal). In het diagram (fig. 5) liggen de korrelbeelden van 108 (zuivere loess) en 237 (kleefarde), beiden volgens van Doormaal, bij elkaar. In het diagram van het korrelbeeld ligt No 2 (volgens van Rummelen Jr.) enigszins extreem, doch No 4 en 6 van dezelfde onderzoeker naderen de beide eersten.

(Wordt vervolgd)

Stichting
HET
LIMBURGSCH
LANDSCHAP

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgsche Landschap“ in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat:

OUDE TWEEBERGERPOORT 1A - TELEF. 5373
MAASTRICHT

HOTEL

Ons

Krijtland

EPEN

H. J. J. BESSEMS

TELEFOON K 4455 No. 213

gelegen nabij Onderste en Bovenste Bos, op het vuursteeneluvium van Eperheide, biedt de toerist te midden van een weelderige natuur een goed verzorgde dis en een prettige bediening.

VOOR MAASTRICHT
UW HOTEL

* BEAUMONT *

STATIONSTRAAT
TELEFOON K 4400 3385

GOFFIN-DRUK
KWALITEITS-WERK

WIJ DRUKKEN OOK DIT BLAD

C.V. DRUKKERIJ ^{v/h} CL. GOFFIN
NIEUWSTRAAT 9 - TEL. 2121 - MAASTRICHT

MAASTRICHT

DE HISTORISCHE STAD, RIJK AAN
MONUMENTEN. UITGANGSPUNT VOOR
TOERISTISCHE WANDELINGEN IN
HET LIMBURGSE HEUVELLAND EN
NAAR DE BEFAAMDE GROTTEN VAN
DE ST. PIETERSBERG.

VERWACHT U!

INLICHTINGEN:

INFORMATIEBUREAU V.V.V.

MAASTRICHTSE BRUGSTRAAT 7

TELEFOON K 4400. No. 2814.

Ontspanningsoord Fort St. Pietersberg

MAASTRICHT - TELEFOON 2837

OP DE NOORDPUNT VAN DE ST. PIETERSBERG
IN DE ONMIDDELLIJKE NABIJHEID VAN
MAASTRICHT GELEGEN.

RIANTE VERGEZICHTEN OVER DE STAD,
DE MAAS EN DE JEKERVALLEI.

EXPL. F. A. RUTTEN